

ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ

DOI 10.31651/2524-2660-2019-1-256-261

ORCID ID 0000-0001-5808-7020

САЯПІНА Світлана Анатоліївна,

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки вищої школи,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,
e-mail: pedagogi@i.ua

УДК 378.091.64

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ

На підставі аналізу науково-методичної літератури, практики викладання в закладах вищої освіти доведено, що навчальний посібник зі спеціальної дисципліни буде активним засобом організації навчального процесу та управління пізнавальною діяльністю майбутніх магістрів, якщо подати його у вигляді функціональної та поліструктурної дидактичної системи. Результати теоретичних досліджень підтверджено висновками дослідно-експериментальної роботи, яка включала: аналіз вишівських навчальних книг із погляду реалізації в них дидактичних функцій; спостереження за використанням в освітньому процесі структурних компонентів навчальних посібників й альтернативних моделей вишівських видань; анкетне опитування авторів, викладачів, майбутніх магістрів. Навчальний посібник зі спеціальної дисципліни, адекватний цілям і задачам сучасної вузівської освіти, – це поліфункціональна дидактична система, структура якої детермінується її функціями. Оптимальне керування пізнавальною діяльністю магістрів у навчальному процесі з використанням навчального посібника здійснюється за умови реалізації його дидактичних функцій (інформаційно-комунікативної, пізнавальної, мотиваційно-стимулювальної, організаційно-керувальної, самоосвітньої, дослідницької, розвивально-виховної, контрольної-оцінювальної) і структурування за моделлю: зміст, передмова, вступ, основний текст, таблиці, ілюстрації (схеми, графіки, малюнки, фотографії), вказівки, рекомендації, питання, тести, завдання, вправи, висновки, резюме структурної частини, висновок, рекомендована література, примітки, додатки, покажчики, бібліографія. Цілеспрямована організація навчального тексту в посібнику, відповідна цій структурно-функціональній моделі, управляє розвитком ключових компетенцій майбутніх магістрів, їх самостійною пізнавальною та дослідницькою діяльністю, закономірностями засвоєння та застосування знань.

Ключові слова: структурно-функціональна модель; майбутній магістр; пізнавальна діяльність; навчальний посібник.

Постановка проблеми. Однією з найбільш складних проблем сучасного етапу реформування освіти є підвищення якісного рівня діяльності закладів вищої освіти. Говорячи про якість вищої

освіти, необхідно акцентувати на проектуванні змісту навчального процесу, дидактиці вищої освіти ХХІ ст., на нових, більш ефективних педагогічних технологіях, нових модифікаціях навчальної літератури та інноваційних засобах навчання, розрахованих на підвищення ефективності освіти, активізацію навчально-пізнавальної діяльності магістрів.

В освітній системі України стверджуються тенденції інноваційності, інформатизації унормовані в чинних освітніх нормативних документах, як от: Закон України «Про вищу освіту», «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», «Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті», «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейській освітній простір», «Концепція наукової, науково-технічної та інноваційної політики в системі вищої освіти України», «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів», «Концептуальні засади та напрями розвитку вищої освіти в Україні», «Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти» та ін.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Зарубіжні дослідники (П. Буга, Ж. Колодяжна, Т. Савельєва), розглядаючи підручник як інтегровальний центр системи навчального процесу, зауважили про ускладнення його функціональної та структурної організації та значній ролі у реалізації безперервної освіти. У публікаціях С. Антонової, В. Замороцької, П. Буги, Л. Волкової, А. Гречихіна, О. Коркішко, А. Коркішка, І. Неволіна, В. Смирнова, О. Сипченко, Л. Тюріної та інших навчальна книга характеризується з погляду адекватності цілям і задачам сучасного навчання у ЗВО. Багато авторів підкреслили, що деякі підручники, пройшовши перевірку часом, гідно оці-

нені: перевидаються, користуються постійним попитом, сприяють підвищенню ефективності та якості навчального процесу в умовах вишу.

Українські вчені (В. Биков, Л. Гаврілова, Р. Гуревич, М. Кадемія, Т. Коваль, М. Козяр, Є. Машбиць, О. Пінчук, Т. Поясок, В. Прошкін, М. Солдатенко, М. Смульсон, О. Спірін, І. Хижняк та ін.) мають вагомі доробки наукових пошуків: теоретичні й практичні засади інформатизацій вищої педагогічної освіти, створення електронних і мультимедійних підручників та посібників для здобувачів ступенів вищої освіти, розробки технологій застосування електронних освітніх ресурсів у навчальному процесі тощо.

Різні аспекти педагогічної освіти представлено в працях вітчизняних і зарубіжних науковців: Є. Барбіної, І. Бежа, В. Вакулєнко, О. Набоки, С. Сапожникова, В. Стрельникова та ін. (теоретичні та методичні засади формування професіоналізму майбутніх педагогів); С. Антонової, В. Беспалька, П. Бути, В. Волинського та ін. (теоретичні основи типології навчального тексту); С. Дружилової, Г. Цветкової та ін. (основи інноваційних педагогічних технологій, що застосовуються у вищій школі); В. Аванесова, Ю. Бабанського, Т. Лопатіної, Р. Нізамова та ін. (питання визначення критеріїв оцінки рівня підготовки фахівців у галузі освіти, стимулювання пізнавальної діяльності та творчої активності особистості в навчанні).

Мета статті полягає в характеристиці та обґрунтуванні структурно-функціональної моделі навчального посібника в системі управління пізнавальною діяльністю майбутніх магістрів педагогіки вищої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Звичайно, навчальний посібник є компонентом системи засобів навчання, яка постає як елемент системи більш високого порядку – процесу навчання. Оскільки кожна система характеризується певними функціями, які детермінуються її цілями й завданнями, вузівський навчальний процес як система покликаний за допомогою адекватних його цілям і завданням методів та засобів реалізовувати такі дидактичні функції: інформаційно-комунікативну, пізнавальну, мотиваційно-стимулювальну, організаційно-керувальну, самоосвітню, дослідницьку, розвивально-виховну, кон-

трольно-оцінювальну. Навчальний посібник у його сучасному вигляді є складною системою, що моделює реальний освітній процес, тому функціонально-цільове призначення навчального посібника повинно бути адекватно функцій системи дидактичних засобів і процесу навчання в цілому [3].

Констатуємо, що навчальний посібник зі спеціальної дисципліни, адекватний цілям та завданням сучасної вузівської освіти – це поліфункціональна дидактична система, покликана здійснювати цілеспрямоване управління пізнавальною діяльністю студентів, формувати їх активне ставлення до розв'язування різних навчальних і професійних проблем. Результати теоретичних досліджень підтверджено висновками дослідно-експериментальної роботи, яка включала: аналіз вишівських навчальних книг із погляду реалізації в них дидактичних функцій; спостереження за використанням в освітньому процесі структурних компонентів навчальних посібників й альтернативних моделей вишівських видань; анкетне опитування авторів, викладачів, майбутніх магістрів.

У процесі аналізу вишівських навчальних посібників (понад 100 найменувань) виявлялося співвіднесення функціональної організації книг з їх конкретною структурою. У результаті встановлено, що в більшості цих видань реалізуються інформаційно-комунікативна і, частково, пізнавальна функції, тобто здебільшого розв'язуються завдання передачі змісту певної науки, у них переважає авторський текст, який викладається в категорично-закінченій формі й структурований 1-2 компонентами. Навчальний посібник у цьому випадку, як правило, монографічний, у ньому найчастіше робиться установка на запам'ятовування інформації, практично відсутня методична складова, що сприяє організації самостійної пізнавальної діяльності магістрів. Тому воно, по суті, є навчальною монографією [5].

Результати аналізу вишівських навчальних видань підтвердили теоретичний висновок про те, що є пряма залежність між реалізацією дидактичних функцій навчальної книги та її структурною організацією, що вміння та навички самостійної пізнавальної та дослідницької діяльності формуються та розвиваються за допомогою навчального посібника лише за умови реалізації в ньому конкре-

тних дидактичних функцій, певної структурної організації тексту.

Спостереження за використанням різних структурних компонентів навчальних книг проводилися під час екзаменаційних сесій майбутніх магістрів педагогіки вищої школи. Встановлено, що 74,8% магістрів, що відповіли на запитання анкети користуються в процесі підготовки до практичних та семінарських занять, заліків та іспитів лише підручником чи навчальним посібником із дисципліни та конспектом лекцій. Найбільш часто використовуваними в навчальній книзі є: теоретичний матеріал чи текст (98%), ілюстрації (92%), таблиці (76%), використовуються рідше питання (73%), завдання (67%), рекомендації (68%), списки рекомендованої літератури (10%).

Аналіз використання альтернативних навчальних книг показав, що майбутні магістри віддають перевагу навчальним виданням, в яких дано чіткі цільові установки щодо вивчення цієї дисципліни, мотивування цієї структури книги, обраної методичної організації, виклад матеріалу розрахований на осмислення та пошук потрібних відповідей, є узагальнення, висновки або резюме в кожному розділі, вказівки щодо самостійної роботи, питання для самоперевірки, завдання, що стимулюють пізнавальний інтерес, передбачають пошукову, дослідницьку роботу щодо розв'язання спеціальних професійних завдань. Недоліками навчальних книг майбутні магістри вважають відсутність вказівок щодо організації самостійної роботи (12,8%), чітких рекомендацій щодо використання додаткової літератури (10%), питань і завдань (8,8%), узагальнень і висновків (18%), прикладів із практики (16%), ілюстрацій (10%), а також занадто складний стиль викладу, перенасичений незрозумілими науковими термінами.

У процесі дослідження виникла необхідність отримати уявлення про ступінь необхідності різних елементів структури навчальних посібників, їх роль і місце в сучасній навчальній літературі, в управлінні пізнавальною діяльністю майбутніх магістрів. Як компетентними особами виступили викладачі, які мають стаж педагогічної діяльності в закладах вищої освіти понад 15 років, автори підручників і навчальних посібників.

Оцінюючи роль навчальної книги в сучасному освітньому процесі вищої

школи, експерти зауважили на зростанні її значення як засобу організації самостійної роботи – 73,6%; управління навчальним процесом – 63,2%; активізації пізнавальної діяльності майбутніх магістрів – 74,0%; розвитку їх дослідницьких навичок – 47,8%; формування професійного мислення – 50,8%. На думку викладачів, у сучасному навчальному посібнику передбачається реалізація таких дидактичних функцій: інформаційно-комунікативної – 85,6%; самоосвітньої – 77,8%; організаційно-керувальної – 65,8%; дослідницької – 63,8%; контрольно-оцінювальної – 78,8%; виховної – 56,8%; мотиваційно-стимулювальної – 77,0%. Ці дані уможливають дійти висновку про те, що навчальний посібник реалізує багато дидактичних функцій, найважливішими з яких є інформаційно-комунікативна, самоосвітня, організаційно-керувальна.

Оцінюючи значущість структурних компонентів навчальних посібників у пізнавальної діяльності, майбутні магістри зазначили щодо необхідності конкретизації цільових установок вивчення дисципліни, тобто реалізації мотиваційно-стимулювальної функції, що, як показали дослідження, у навчальній книзі здійснюється за допомогою введення, передмови (переважно), вказали на необхідність завдань, питань, пов'язаних із виконанням самостійної роботи (самоосвітня, дослідницька, організаційно-керувальна функції, які реалізуються в навчальному посібнику за допомогою певної організації тексту, питань, завдань, вказівок, покажчиків).

У результаті зіставлення отриманих емпіричних даних із теоретичними розробками виявлено взаємозумовленість цілей навчального процесу та функціонально-структурної організації навчальної книги. Це дозволило запропонувати функціонально-структурну модель навчального посібника зі спеціальної дисципліни, яка передбачає можливість варіювання порядку структурних компонентів і будується з урахуванням реалізації виявлених дидактичних функцій навчального посібника, адекватного цілям і задачам сучасної вузівської освіти.

Зазначимо, що сконструйована модель не є стабільною, замкнутою системою. Вона передбачає динамічний розвиток, тому зміна концептуальних ідей сучасної професійної освіти може приз-

вести до суттєвого перегляду поданої моделі.

За розробленою структурно-функціональною моделлю передбачено створення спеціальних навчальних посібників: «Методика викладання дисциплін у вищій школі», «Професійний імідж викладача вищої школи», «Організація навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти». Ці експериментальні посібники, попри те, традиційні вони чи інноваційні, друковані чи електронні, включають у себе спільно функціонувальні в єдиній програмній галузі матеріали для вивчення теоретичних питань, формування навичок практичного використання набутих знань і різноманітних форм самоконтролю та контролю. Навчальний текст, поданий у цих вузівських навчальних книгах структурований за запропонованою нами моделлю, доповнений довідковими матеріалами зі значною кількістю наочних ілюстрацій, таблиць, різноманітних прикладів, завдань, питань, тестів, вправ (які спонукають магістрів до нестандартних рішень). Кожна з вищезазначених навчальних книг є поліфункціональною дидактичною системою в єдності змісту (інформації), знакової (сисловою та невербальною) літературної форми, матеріальної конструкції та апарату видання. Їх застосування в навчальному процесі свідчить про доцільність запропонованої системи компонентів навчального посібника, за допомогою яких реалізуються його дидактичні функції, бо викладачі – автори цих навчальних видань, – застосовуючи їх в навчальному процесі, одночасно зауважують, що магістри, які займалися за такими книгами, виявилися більш підготовленими до заліків та іспитів.

Дослідно-експериментальна робота показала, що формування та розвиток у молоді компетенцій, до яких відносять соціальні, когнітивні, комунікативні, полікультурні та інші, які сприяють соціальній адаптації, професійній мобільності фахівців у сучасному світі, найбільш ефективно на основі застосування в процесі навчання навчальних книг, автори яких використовують можливості навчального тексту для реалізації управління пізнавальною діяльністю магістрів, зокрема й під час створення нових видів навчальної літератури. Так, магістрантам 1-2 курсів було запропоновано оцінити достоїнства комп'ютерного навчального посібника з педагогіки вищої школи, ос-

нову якого становить системний навчальний модуль, побудований відповідно до запропонованої нами структури. Аналіз відповідей свідчить про те, що перше місце, на думку магістрантів, посідає стимулювання пізнавальної діяльності під час застосування в навчальному процесі таких електронних посібників (15,2%); 12,8% респондентів зазначили, що з'єднання в навчальній книзі елементів модульної та комп'ютерної технологій активізує процес сприйняття навчального матеріалу; 10,4% опитуваних зауважили, як дуже позитивний момент, чітке формулювання навчальних і пізнавальних цілей у кожному модулі, наявність узагальнень, висновків, резюме в кожному блоці книги. Як перевагу майбутні маістри відзначили наявність питань, завдань, тестів для самоконтролю (6,4%), списків рекомендованої (основної та додаткової) літератури (4,0%). Важливою була відповідь магістрів, що кольорові анімаційні зображення, звук, поєднання статичних і рухомих елементів дозволяють задіяти всі резерви пізнавальної діяльності (7,6%).

Інтерв'ювання викладачів і майбутніх магістрів щодо досліджуваної теми свідчить про те, що електронні навчальні видання, що мають запропоновану нами дидактичну структуру, не лише формують навички інформаційного спілкування та комп'ютерну грамотність, а й роблять можливим навчання різним здібностям і стилям мислення, дозволяють забезпечити індивідуальний підхід до кожного з магістрів, сприяють прийняттю ними самостійних рішень, активізують процес сприйняття навчального матеріалу, стимулюють їх пізнавальну діяльність.

Для проведення дослідно-експериментальної роботи було обрано дві групи магістрів 5 курсу педагогічного факультету ДВНЗ «ДДПУ». На заняттях в експериментальній групі застосовувалися посібники: із педагогіки вищої школи, професійного іміджу викладача й електронні – із методики викладання дисциплін у вищій школі, які використовувалися в умовах єдності та наступності з традиційним навчанням, у контрольній групі домінувало традиційне навчання. При цьому система й обсяг лекційних і практичних занять курсу були однаковими, тобто порівнювалися всі умови організації навчального процесу, за винятком намічених шляхів її вдосконалення за рахунок застосування навчальних посіб-

ників, структурованих відповідно до наших пропозицій. Організована так дослідно-експериментальна робота дозволила простежити результативність вивчення майбутніми магістрами експериментальної та контрольної груп педагогічних дисциплін за допомогою друкованого та електронного посібників, які мають майже всі структурні компоненти розробленої моделі, що сприяють стимулюванню пізнавального інтересу, формуванню професійних компетенцій і готовності магістрів розв'язувати неординарні завдання, аргументувати свою думку, зіставляти, аналізувати, порівнювати, виявляти необхідну інформацію.

У процесі експерименту з перевірки використання в навчальному процесі посібників, структурованих відповідно до розробленої дидактичної моделі, виявлено, як формуються ті чи ті якості в майбутніх магістрів контрольної та експериментальної груп. Середні показники рівня сформованості професійних компетенцій кожного з магістрантів експериментальної та контрольної груп було підсумовано та розподілено на кількість магістрантів у групі, чим визначався середній показник дня кожної з груп, який склав для контрольної групи 43,75%, експериментальної – 85,6%.

Проведені дослідно-експериментальні дослідження дали можливість оцінити об'єктивні показники використовуваних навчальних посібників, зіставити отримані емпіричні результати зі структурно-функціональною моделлю, поліфункціональність навчальної книги (друкованої, електронної). У результаті комплексного дослідження проблеми ми спробували виявити зв'язок між цілями навчання, якістю навчальної книги, розумовою діяльністю майбутніх магістрів, а також способами й умовами самостійного навчання, керування їх пізнавальною діяльністю, визначити найбільш оптимальні елементи структури навчального посібника з погляду менеджменту, розвитку дослідницького, творчого потенціалу магістрантів.

Отже, експериментальні дані дають можливість дійти висновку про те, що розроблена структурно-функціональна модель сприяла ефективному управлінню пізнавальною діяльністю майбутніх магістрів за допомогою всіх експериментальних посібників (традиційних та інноваційних, друкованих та електронних), що підтвердило результати теоретичного

аналізу вишівської навчальної книги. Дані проведеного експерименту добре узгоджуються із запропонованою нами структурно-функціональною моделлю сучасного навчального посібника закладу вищої освіти. Вважаємо за необхідне упровадити цю модель у практику книговидавання для оптимізації управління пізнавальною діяльністю майбутніх магістрів засобами навчальної літератури.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Навчальний посібник зі спеціальної дисципліни, адекватний цілям і задачам сучасної вузівської освіти, – це поліфункціональна дидактична система, структура якої детермінується її функціями. Оптимальне керування пізнавальною діяльністю магістрів у навчальному процесі з використанням навчального посібника здійснюється за умови реалізації його дидактичних функцій (інформаційно-комунікативної, пізнавальної, мотиваційно-стимулювальної, організаційно-керувальної, самоосвітньої, дослідницької, розвивально-виховної, контролюючої) і структурування за моделлю: зміст, передмова, введення, основний текст, таблиці, ілюстрації (схеми, графіки, малюнки, фотографії), вказівки, рекомендації, питання, тести, завдання, вправи, висновки, резюме структурної частини, висновок, рекомендована література, примітки, додатки, покажчики, бібліографія. Цілеспрямована організація навчального тексту в посібнику, відповідна цій структурно-функціональній моделі, управляє розвитком ключових компетенцій майбутніх магістрів, їх самостійною пізнавальною та дослідницькою діяльністю, закономірностями засвоєння та застосування знань.

Список бібліографічних посилань

1. Волинський В.П. Дидактичні призначення і характеристики комп'ютерних електронних навчальних посібників і підручників. *Українська література в загальноосвітній школі: Науково-методичний журнал*. 2006. № 7. С. 31–34.
2. Волинський В.П., Красовський О.С., Чорнус О.В., Якушина Т.В. Конструювання і змістове наповнення електронних підручників пізнавальним і операційно-діяльним матеріалом. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2011. № 2. С. 44–49.
3. Замолоцька В. Навчальний підручник у ВНЗ як засіб керування пізнавальною діяльністю майбутнього вихователя ДНЗ. *Збірник наукових праць : педагогічні науки*. Херсон : Айлант, 2011. Вип. 58. Ч. II. С. 318 – 322.
4. Коркішко А. В. Навчально-методична та наукова література з іміджології в системі професійної підготовки майбутнього магістра педагогіки вищої школи. *Актуальні питання сучасної педагогіки* : зб. наук. праць / за заг. ред. проф.

О. В. Кузьміної. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2016. Вип. 2. С. 109–114.

5. Коркішко О.Г., Саяпіна С.А. Дидактичний потенціал електронного підручника в системі підготовки майбутнього педагога. Вісник Луганського національного університету ім. Т.Шевченка (Педагогічні науки). 2013. №13 (272). Ч. I. С. 178–184.
  6. Хижняк І.А. Електронний підручник із мови й розвитку мовлення в системі засобів електронної лінгвометодики для початкової школи. Інформаційні технології і засоби навчання. 2016. Т. 51. Вип. 1. С. 57–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2016_51_1_8.
- References**
1. Volynskiy V. P. (2006). Didactic appointments and characteristics of computer electronic educational manuals and textbooks. *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli : Naukovo-metodychnyi zhurnal – Ukrainian Literature at Secondary School : Scientific and Methodological Journal*, 7, 31–34 [in Ukrainian].
  2. Volynskiy V. P., Krasovskiy O. S., Chornous O. V., Yakushyna T. V. (2011). Designing and content filling of electronic textbooks with cognitive and operational-activity material. *Kompiuter u shkoli ta simi – Computer at School and in Family*, 2, 44–49 [in Ukrainian].
  3. Zamorotska V. (2011). Educational manual at the university as a means of managing the cognitive activity of the future educator of the PEI. *Zbirnyk naukovykh prats : pedahohichni nauky – Collection of Scientific Works : Pedagogical Sciences*. Kherson : Ailant, 58, Ch. II, 318 – 322 [in Ukrainian].
  4. Korkishko A. V. (2016). Educational-methodological and scientific literature on imageology in the system of professional training of the future master of pedagogics of higher school. *Aktualni pytannia suchasnoi pedahohiky : zb. nauk. prats – Topical Issues of Modern Pedagogics : Collection of Scientific Works*. Sloviansk : Vyd-vo B. I. Matorina, 2, 109–114 [in Ukrainian].
  5. Korkishko O. H., Saiapina S. A. (2013). Didactic potential of the electronic textbook in the system of training the future pedagogue. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka (Pedahohichni nauky) – Bulletin of Lugansk National University named after T. Shevchenko (Pedagogical Sciences)*, 13 (272), Ch. I, 178–184 [in Ukrainian].
  6. Khyzhniak I. A. (2016). Electronic textbook on language and speech development in the system of electronic lingual methods for primary school. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia – Information Technology and Teaching Aids*, 51, Is. 1, 57–66. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2016_51_1_8 [in Ukrainian].

SAIAPINA Svitlana,

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of Pedagogics of Higher School Department, SHEI “Donbas State Pedagogical University”,

STRUCTURAL-FUNCTIONAL MODEL OF EDUCATIONAL MANUAL IN THE SYSTEM OF MANAGING COGNITIVE ACTIVITY OF FUTURE MASTERS

Abstract. One of the most difficult problems of the current stage of reforming education is improving the quality level of higher educational establishments. In its turn, the quality of higher education requires focusing on designing the content of the educational process, didactics of higher education of the XXIst century, more effective pedagogical technologies, new modifications of educational literature and innovative means of training designed to improve the efficiency of education, activating educational and cognitive activities of future masters.

Some foreign researchers (P. Buha, Zh. Kolodiazhna, T. Savelieva) considering the textbook as an integrating means of the educational process, emphasize the complexity of its functional and structural organisation, and underscore a growing role in implementing continuous education. In the publications of S. Antonova, V. Zamorotska, P. Buha, L. Volkova, A. Hrechikhin, O. Korkishko, A. Korkishko, I. Nevolin, V. Smyrnov, O. Sypchenko, L. Tiurina and others, the educational book is characterised in terms of its adequacy to the goals and objectives of modern education in institutions of higher education.

The purpose of the paper is to characterise and substantiate a structural-functional model of the educational manual in the management system of cognitive performance of future masters of pedagogy of higher school. It is noted that the educational manual of a special discipline, adequate to the goals and objectives of a modern university education, is a multifunctional didactic system designed to carry out purposeful management of students' cognitive performance, and develop their active attitude to solving various educational and professional problems.

Results. Comparing the obtained empirical data with the singularized theoretical assumptions has resulted in revealing the interdependence of goals of an educational process and the functional-structural organisation of the educational manual. This allows constructing a functional-structural model of the educational manual of a special discipline, which offers several insights into a

possibility of varying the order of its structural components. It is grounded on implementing the identified didactic functions of the educational manual, adequate to the goals and objectives of modern university education.

The conducted experiment has provided an opportunity to evaluate the objective indicators of employed educational manuals, compare the obtained empirical results with the constructed structural-functional model, and identify the multifunctional character of the educational manual (printed, electronic). The comprehensive study of an issue under discussion has appeared conducive to revealing the relationships between the objectives of education, the quality of an educational manual, mental performance of future masters, ways and conditions of self-education and managing their cognitive activities. The carried out investigation has allowed to identify the optimal elements in the structure of an educational manual in terms of managing, doing research, and creative the potential of graduate students.

Conclusions. To sum up, the educational manual of a special discipline, adequate to the goals and objectives of modern university education, is a multifunctional didactic system which structure is determined by its functions. The optimal management of masters' cognitive performance in an educational process requires using a relevant teaching manual. Its usage will be efficacious provided the didactic functions are implemented and its overall structure conforms to the designed model, which incorporates the following elements: contents, foreword, introduction, basic text, tables, illustrations, instructions, recommendations, questions, tests, tasks and exercises, conclusions, summary of the structural part, general conclusions, recommended literature, notes, appendices, pointers, and bibliography.

Keywords: structural-functional model; future masters; cognitive activity; educational manual.

Одержано редакцією 15.01.2019
Прийнято до публікації 22.01.2019